

Yttrande över SOU 2022:28 Vår demokrati – värd att värna varje dag

Folkbildningsrådet har fått möjlighet att lämna synpunkter på betänkande av kommittén Demokratin 100 år – samling för en stark demokrati.

Folkbildningsrådets yttrande avgränsas till resonemang och förslag som har betydelse för folkbildningen.

Sammanfattning

- Folkbildningsrådet saknar en fördjupad problemanalys som grund för förslagen. Folkbildningsrådet vill framhålla vikten av att uppmärksamma två av vår samtids stora demokratiska utmaningar – hat, trakasserier och vilseledande budskap i det offentliga samtalet, samt det demokratiska utanförskapet.
- Folkbildningsrådet har inga synpunkter på de förslag och rekommendationer som riktas till offentliga aktörer.
- Folkbildningsrådet vill betona behoven av bredare insatser i det demokratistärkande arbetet och saknar slutsatser, rekommendationer och förslag från kommittén som tar tillvara folkbildningens och det övriga civilsamhällets erfarenheter och lärdomar.

Folkbildningsrådets kommentarer

Kommitténs förslag

Inom ramen för sitt uppdrag planerade och genomförde Kommittén Demokratin 100 år en bred samling insatser och aktiviteter för att utveckla och stärka demokratin. Aktörer från olika delar av samhället involverades - skolväsendet, det civila samhället, myndigheter och kommuner. Även allmänheten inbjöds.

I *SOU 2022:28 Vår demokrati – värd att värna varje dag* lämnar kommittén förslag och rekommendationer om hur insatserna och erfarenheterna från samlingen 2018–2021 kan tas tillvara av regeringen. Dessa förslag riktas nästan uteslutande till offentliga aktörer: myndigheter, länsstyrelser och kommuner (skolväsendet), samt till det offentliga kommittéväsendet. Bland förslagen finns en tonvikt på kunskapsspridning, kunskaps- och metodutveckling, samordning och uppföljning av demokratistärkande insatser.

Två av de demokratiska utmaningar som behöver uppmärksammas kräver delvis andra insatser än de som föreslås. Den ena är den bristande delaktigheten i demokratin – att inte alla har samma reella möjligheter att påverka samhällsutvecklingen. Det är i sig ett demokratiskt problem, men det utgör också en grogrund för hat, antidemokratisk radikalisering och extremism.

Den andra utmaningen handlar om hot mot det demokratiska samtalet. Hot och trakasserier riskerar att tysta röster i det offentliga samtalet. Det demokratiska samtalet riskerar att omöjliggöras av vilseledande budskap och falsk information, avsett att förstärka polarisering, skapa tvivel om fakta eller misstro mot samhällets institutioner.

Samlingen *Vår demokrati – värd att försvara varje dag* visade på vikten av att mobilisera hela samhället, hela tiden. Fler än myndigheter och det reguljära skolväsendet behöver fortsatt engageras och arbeta systematiskt med demokratistärkande insatser. Folkbildningens betydelse för bildning, demokratiska samtal och aktivt samhällsengagemang är ett viktigt komplement till statens insatser.

Folkbildningens betydelse för demokratin

Regeringens mål för demokratipolitiken är en levande demokrati som är uthållig, kännetecknas av delaktighet och där möjligheterna till inflytande är jämlika.¹ I denna demokrati har det civila samhället en avgörande betydelse, här kan man som medborgare organisera sig i demokratiska former, mobilisera för förändring och göra sin röst hörd. Riksdagen har beslutat att målet för politiken för det civila samhället ska vara att *förbättra villkoren för det civila samhället som en central del av demokratin*.²

Folkbildningen utgör en del av det civila samhället och fungerar samtidigt som en infrastruktur som bidrar med stabilitet och utvecklingsstöd till andra organisationer inom det civila samhället. I rapporten *Folkbildningens betydelse för demokratin* redogör Folkbildningsrådet för hur studieförbund och folkhögskolor motverkar utanförskap genom att vara tillgängliga för många, inkludera olika grupper och genom att finnas i hela landet. Man erbjuder mötesplatser och möten, organiserar demokratiska och bildande samtal samt stimulerar till egenmakt och aktivt medborgarskap.³ Folkbildningsrådet bedömer att folkbildningen är en omistlig del i arbetet med att stärka och utveckla det demokratiska samhället.

Statens stöd till folkbildningen utgår från det mål riksdagen beslutat för folkbildningspolitiken: ”Folkbildningen ska ge alla möjlighet att tillsammans med andra öka sin kunskap och bildning för personlig utveckling och delaktighet i samhället.”

Villkor för statens stöd till folkbildning regleras i förordningen (2015:218) om statsbidrag till folkbildningen. Ett syfte med statens stöd till folkbildningen är att stödja verksamhet som bidrar till att stärka och utveckla demokratin.

Folkbildningsrådet har fastställt att ett grundläggande villkor för att erhålla statsbidrag är att folkhögskolor och studieförbund förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och för grundläggande demokratiska värderingar och får inte bedriva eller främja antidemokratisk verksamhet.

¹ SKR. 2013/14:61. *En politik för en levande demokrati*.

² Prop. 2009/10:55. *En politik för det civila samhället*.

³ Folkbildningsrådet (2022). *Folkbildningens betydelse för demokratin. Fördjupad bedömning av demokratisyftet 2021*.

Demokratiskt utanförskap

Under senare år har allt större offentlig uppmärksamhet ägnats åt frågan om civilsamhällets, inklusive folkbildningens, kontakter med grupper, organisationer och personer som uppfattas som ickedemokratiska. I denna fråga inryms en dubbelhet:

Folkbildningen och det civila samhället ska stärka och utveckla demokratin. Detta betyder å ena sidan att man aldrig får fungera som ekonomiska eller andra plattformar för ickedemokratiska idéer eller verksamheter.

För att kunna bidra till att stärka och utveckla demokratin behöver studieförbund och folkhögskolor å andra sidan inkludera, engagera sig i och söka påverka organisationer i demokratins utkanter och människor som inte är övertygade demokrater – för att påverka dessa i demokratisk riktning.

Att motverka demokratiskt utanförskap är viktigt för att motverka den marginalisering och det utanförskap som i sin tur utgör grogrund för hat, radikalisering och extremism.

Hat, trakasserier och vilseledande budskap i det offentliga samtalet

Folkbildningen och det övriga civila samhället verkar i en utmanande tid. I Demokratirådets rapport *Polarisering i Sverige (2021)* talar forskarna om att: *... en alltmer konfliktfylld och eldfängd samtid har vunnit terräng i svensk samhällsdebatt under senare år.*⁴ Det hätskare samhällsklimatet både understöds av och återspeglas i sociala medier. Ett växande antal undersökningar visar på hat, hot, förolämpningar och integritetskränkningar som sker i digitala miljöer, och som i första hand riktas mot personer som deltar i det offentliga samtalet.

MUCF presenterade 2022 en kartläggning av omfattning och konsekvenser av trakasserier, hot och våld som riktas mot det civila samhällets organisationer. Utsattheten var störst bland organisationer som bedriver opinionsbildning inom frågor som berör hbtqi-frågor och feminism. Trakasserier fick konsekvenser. En dryg tredjedel av de organisationer som hade utsatts hade lagt resurser på åtgärder för att skydda medlemmar

⁴ Sid. 11.

och/eller organisationer, och 12 procent hade avstått från att engagera eller uttala sig i en specifik fråga.⁵

I rapporten *Folkbildningens betydelse för demokratin* ges flera exempel på hur studieförbundens och folkhögskolornas förutsättningar att verka demokratistärkande påverkas då man möts av aggressivitet och kritik i media, från lokala politiker eller från allmänheten – vilket allt oftare händer när man som enskild lärare eller organisation tar offentlig ställning i politiskt känsliga frågor.

Folkbildningsrådet framhåller att hat, trakasserier och vilseledande budskap i det offentliga samtalet innebär ett reellt hot mot det demokratiska samhället. Regeringens fortsatta åtgärder för att stärka och utveckla demokratin behöver därför uppmärksamma detta.

Föredragande har varit Anna-Carin Bylund, vid ärendets slutliga handläggning har Eva Åström och Maria Sundbom Ressaissi medverkat.

För Folkbildningsrådet

Maria Graner
Generalsekreterare

⁵ MUCF (2022). *KARTLÄGGNING av hot och hat mot det civila samhället*.